

BUITEN

16^e JAARGANG N°. 40.

ZATERDAG 7 OCTOBER 1922.

Foto C. Steenbergh.

DE WAAG TE DEVENTER.

BUITEN

Geïllustreerd Weekblad
aan het Buitenleven gewijd

Redacteur: Mr. A. LOOSJES.

INHOUD:

EURYALE, DE ONSTERFELIJKE. UIT HET ENGELSCHE	
VAN CARLTON DAWE (17)	BLZ. 470
DE BLOEMENTUIN, DOOR N. V.	„ 471
HET KASTEEL RIVIEREN TE KLIMMEN, DOOR J. VAN	
DE VENNE, GEÏLLUSTREERD.	BLZ. 472—475
'T IDEEAAL, DOOR ALIE SMEDING.	BLZ. 473
OP DEN DUIVELSBERG, DOOR F. W. DRIJVER	„ 475
ALS DE TARWE BLOEIT, DOOR M.	„ 476
SCHETSEN UIT ZUID-AFRIKA, DOOR HORSEMAN,	
GEÏLLUSTREERD	BLZ. 476—478
ZOMERTUIN (GEDICHT), DOOR S. HANS	BLZ. 478
DRAAIGROEI BIJ BOOMEN, DOOR A. M.	BLZ. 478
DE WAAG TE DEVENTER, DOOR MR. A. LOOSJES	
GEÏLLUSTREERD.	BLZ. 469, 478—479
WAT IS INSTINCT? DOOR C. BINGHAM NEWLAND	
(VERVOLG)	BLZ. 478
POORTJE VAN HET STADHUIS TE HOORN, ILLUSTRATIE	„ 480

Afzonderlijke nummers: Prijs 40 cts.

EURYALE, DE ONSTERFELIJKE.

EEN ROMAN VAN HET HEDEN EN VERLEDEN.

Uit het Engelsch van CARLTON DAWE.

17)

(Geautoriseerde vertaling).

„EEN toch, en toch—” Hij aarzelde als iemand die de gevaarlijke plaats nog niet voorbijgegaan is, die eer bevreesd is ze te naderen. Plotseling legde zij haar hand op zijn schouder. „Ik ben bang,” fluisterde zij. „Ik ben bang.” „Waarvoor?” „Als ik dat maar wist. En toch geloof ik, dat ik voor het weten zelf bang ben. Er zijn dingen, die ik zelfs vrees, die zoo sterk ben.” „En ik ben nergens bevreesd voor,” zei hij, „ik, die zoo zwak ben.” En hij dacht geen oogenblik, dat hij in ijdelen trots sprak. Hij pochte niet. Het bloed kookte en bruischte door zijn aderen; zijn hersenen werkten met ongewoon vuur, zijn gedachten waren onbegrensd. Hij schreed door de wereld met de kracht van een god. Een wezen, dat niet van deze aarde was, beheerschte hem, verhief hem boven zijn eigen ik, schonk hem haar eigen ongelooftelijke energie en wilskracht. „Waarom ben je niet bevreesd?” vroeg zij. „Omdat je oogen mij moed geven.” „Moesten zij je niet eer angst aanjagen?” „Waarom?” „Zie mij aan,” sprak zij. Haar oogen schenen de laatste stralen der ondergaande zon op te vangen en gloeiden van een geheimzinnig vuur, een licht, dat bodemloos was, verdoovend, verblindend. Onbewust sloeg hij zijn hand voor zijn oogen en liet zijn blik dalen. „Wat heb je gezien?” fluisterde zij, en haar stem klonk als een kreet uit de verte. „De eeuwigheid,” zuchtte hij, meer dan dat hij sprak.

TWAALFDE HOOFDSTUK.

DE ALTIJD-DURENDE WORSTELING TUSSEN LIEFDE EN Plicht; DE TWEEDE ONTMOETING VAN IRENE EN EURYALE.

Den geheelen nacht bracht hij door onder den invloed van dit overweldigend oogenblik, maar toen de dag aanbrak, hernam het koele verstand zijn rechten. Toen hij ontwaakte als uit een benauwden droom, zag hij zichzelf zooals hij werkelijk was. Wat hij geweest was, kon hij nooit meer zijn. Hij voelde het in zijn onderbewustzijn en hij moest het met schrik erkennen. Want nu had hij de schande leeren kennen,

schande erger dan hij zich ooit had kunnen voorstellen, en het eerverlies, dat verdooft, bedwelmt en vernedert. Hij deed zijn best om niet onpartijdig erover te oordeelen, alle gronden pro en contra zichzelf na te gaan. Maar hij voelde dat dit eigenlijk een hem onwaardig spel was; als het hem wel gelukt was, dat wat niet door den beugel kon als min of meer toelaatbaar voor te stellen, zou hem dit toch geen voldoening hebben verschaft. De beschuldigende oogen van Irene deden al zijn mooi-praterij als rook verdwijnen. Geen uitleggingen zijner zijds konden het gerechtvaardigde verwijt dat daarin lag wegedeneeren. Het zou nuttelooze moeite zijn en een ongehoorde laagheid het zelfs te beproeven. Eén ding slechts bleef hem over: hij moest „Schoonzicht” verlaten, terugkeeren naar zijn vroegere woning, en daar in eenzaamheid streven zichzelf terug te vinden. Dit was beslist noodzakelijk, anders was hij een verloren man. Hij trachtte niet de waarheid te verbloemen, die hij even duidelijk zag als den zonneschijn, die in zijn kamer drong: hij had Euryale hartstochtelijk, zielsinnig lief. Het was alsof zij hem had omsponnen met een be-tooverd net, waaruit hij noch het vermogen, noch den wensch had te ontsnappen. Hoe hij het ook wendde of keerde, hij wist, dat het zoo en niet anders was. Irene's smeekende oogen! Maar was hij wel zeker, dat ook dat niet een fantastisch beeld was, hem voorgetooverd door een overdreven plichtsgevoel? Hij voelde, dat dergelijke pogingen om de schuld van zich af te wentelen oneervol waren; hij speelde met de waarheid en de waarheid duldt dergelijk bedrog niet. Zijn eer stond op het spel, en die eer moest hij hoog houden. Met angst zag hij tegen de ontmoeting met Euryale op. Wat zou zij van hem denken? wat zou zij tot hem zeggen? Hoe kon hij het haar uitleggen; welke uitlegging kon goed maken dat wat gebeurd was? Maar toen hij de kamer binnenkwam, begroette zij hem met een lieven glimlach en wenkte hem zijn gewone plaats in te nemen. Het was hem een pak van het hart, dat zij niet met uitgestoken armen op hem toe was gekomen; en tegelijkertijd voelde hij eenige teleurstelling, dat ze dat niet deed. „Ik vrees, dat ik laat ben,” zei hij. Hij keek haar haastig aan en hun oogen ontmoetten elkaar. Hij leek hem, dat er meer verbazing in haar blik lag, dan hij er ooit tevoren in gezien had. Hij lette er op, hoe de wijze waarop zij hem aan tafel bediende aan al die eenvoudige handelingen een onbeschrijflijke waardigheid verleende; de sierlijke wijze waarop zij haar armen en handen bewoog, het rustige in haar bewegingen, dat meer dan woorden sprak van de geestesgrootheid die in haar woonde, haar heele optreden, dat adel verleende aan al haar daden. De onuitwischbare indruk dien zij op ieder maakte, berustte op de verheven kalmte, die van haar uitging. Men voelde instinctmatig, dat men tegenover een persoonlijkheid stond, en ieder uiterlijk vertoon van macht en aanzien was hierbij overbodig. Hij at weinig; toen legde hij plotseling mes en vork neer, en keek haar aan. „Euryale”. „Wat is er, Bobbie?” Haar voorhoofd was glad, haar oogen helderder, zachter dan hij ze ooit gezien had. Die starrende, doordringende, onderzoekende blik was er uit verdwenen; het waren de reine oogen eener vrouw, die sterk is in haar vertrouwen. „Het betreft gisteravond,” begon hij aarzelen. „Ik geloof dat de avond van gisteren, het begin was van den dag voor mij.” „Ik vergat mij,” stamelde hij. „Nee,” antwoordde zij, „je herinnerde je”. „Ik herinner mij nu, dat ik mij als een ploert gedragen heb”. „Zulke woorden komen tusschen ons niet te pas,” antwoordde zij, iedere gedachte daaraan wegvagend met een beweging die van groote minachting sprak. „Ik vrees, dat de wereld het niet aan ons zal overlaten dit te bepalen”. „De wereld gaat ons niet aan”. „Ik meen toch van wel”. „Je zult dat niet blijven denken. Je hebt Irene niet lief”. Hij voelde hoe zijn krachten verslapten door deze waarheid, zoo onverholen uitgesproken. Hij werde slappes af, als iemand die zijn tegenpartij niet ziet. „Ik heb haar mijn woord gegeven en dat zal ik houden”. „Je hebt mij lief. Welnu, ben ik niet waard bemind te worden?” Hij durfde haar nauwelijks aankijken, want hij wist, dat zij de waarheid had gesproken, en die wetenschap verlamde hem, maakte, dat hij zich in de hoogste mate verachtelijk vond. „En toch,” zei hij, „moet ik mijn woord terugkeeren. Je kunt hier blijven wonen tot oom Peter komt. Ik heb over alles nagedacht en ik zal zorgen, dat het je hier aan niets ontbreekt. Zoo is 't het best, Euryale. Het spijt me innig, dat ik iets gedaan heb, wat ik nooit ofte nimmer had mogen doen; ik bied je mijn oprechte, gemeente en hartgron-

dige verontschuldiging daarvoor aan". ☞ „Ik begrijp je," zei ze, „maar zal het baten? Dit zijn gevoelens die dieper wortelen dan het leven, verder reiken dan de dood. Zij zijn het licht, het bestaan zelf en de weg, die naar de onsterfelijkheid voert. Je hebt mij lief, niet waar, je hebt mij lief?" ☞ Hij worstelde in den greep van een onverbiddelijk noodlot, een macht, die hem tot een speelbal van licht en lucht maakte, als spotte zij met zijn tegenstand. ☞ „Ja, ik heb je lief". ☞ Haar aanwezigheid scheen hem te omhullen, vast te ketenen. Zij stond op en kwam naar hem toe, en de zoete geur, die uitging van haar kleeren, haar haar, haar boezem, hij wist niet waarvan, bedwelmde hem bijna. ☞ „Maar ik moet weggaan," riep hij als in zelfverdediging uit. ☞ „Om terug te keeren. Ik heb je liefde nodig," vervolgde zij op vreemden aangrijpenden toon. „Zij is het groote, dat nodig is om de klove te overbruggen die gaapt tusschen mij en dat wat daarbuiten ligt. Zij is mijn hope, mijn lichtbrengster; zonder haar zou ik weer terugvallen in de duisternis en de lange, koude, ondragelijke stilte". ☞ „Mijn eer staat op het spel," hield hij aan; „haar geluk". ☞ „En datgene wat zwaarder weegt dan deze beide". ☞ „Wat wil je daarmee zeggen?" ☞ „Was het bij toeval, dat Peter Greenshaw mij vond en mij hierheen en naar jou zond? Waarom heb je de oogen van Jason, hoe komt het, dat jij in staat bent mijn bloed sneller te doen vloeien en mijn hart luider te doen kloppen; waarom ben ik bijna bang voor je, ik, die nooit geweten heb wat angst is? Hierin ligt een voorbeschikking, die ik, met al mijn wijsheid, niet kan begrijpen. Maar eens zal de dag komen waarop ik het zal weten en dan zal ik in het volle licht en de heerlijkheid treden. En jij bent het, mijn beminde, jij en je liefde, die mij zullen herschepjen, die mij zullen doen zijn wat ik was vóór de duisternis zich over mij uitspreidde en mij hulde in zijn eindeloos kleed der verschrikking. Eonen na eonen heb ik liggen wachten in kille eenzaamheid, terwijl de gebeurtenissen der eeuwen mijn oogen verblindden en het stof van teleurgestelde hoop mijn mond vulde. En nu, geliefde, keert de warmte tot mij weer, en zij gaat van jou uit, bereikt mij door jou, jij bent haar bron en haar wezen. Het vuur in je oogen heeft zich een weg gebaad tot in mijn ziel, heeft den dood uit zijn laatsten schuilhoek verdreven; ontnem je mij dat licht, die warmte, dan doem je mij terug te keeren in de verstijving. Binnenkort, mijn geliefde, als ik geheel vrij zal zijn, verlost van alle boeien, zal mijn vreugde jouw geluk zijn. Zie naar mijn mond, geliefde; zijn mijn lippen niet zoo gevormd, dat een godheid ze zou kunnen kussen en daardoor zich zijn goddelijkheid meer bewust worden? En ze zullen van jou zijn, alleen van jou; en deze handen en deze armen, mijn lichaam en mijn ziel. Geduld, heb nog wat geduld. Wacht nog een korte wijle en ik zal tot je komen, zooals Juno tot Zeus kwam, toen zij den hemel hemelscher maakte door haar verschijning. Maar ik ben nog niet vrij; nog liggen de boeien — al zijn zij reeds lichter — niet ontsloten aan mijn voeten. En de sleutel daartoe is jouw liefde, mijn beminde, jouw liefde, die is als een vuur, dat loutert, dat alle slagboomen verteert, dat de gevangene de vrijheid geeft." ☞ Haar woordenstroom bracht hem in verwarring, haar nabijheid betooverde hem, de zoete geur die van haar uitging, zweepte hem tot waanzin op. In zijn zinsverbijstering scheen hij toch te voelen, dat de overdreven termen, die zij bezigde, een beteekenis verborgen, die hij nog niet kon doorgronden en die hij niet verlangde te begrijpen. Hij was er zelfs niet zeker van, of de woorden niet een schepping waren van zijn eigen geest, voortgesproten uit de felheid waarmee het bloed door zijn aderen bruischte. ☞ Zij legde haar armen om zijn hals en haar lippen op zijn haar. Met de uiterste wilsinspanning verhief hij zich van zijn stoel. ☞ „Moge God het mij vergeven," hijgde hij, „maar ik heb je lief, ik aanbid je, ik vereer je. Zie je dan niet in welken toestand ik mij bevind? Mijn eer staat op het spel; ik moet mij als man van eer gedragen". ☞ „Er staat meer op het spel dan je eer," sprak zij. „De goden zullen het je vergeven". ☞ Zij trachtte hem niet tegen te houden, toen hij wankelend naar de deur liep en de kamer verliet; maar in haar oogen lag een blik van kalme, inwendige tevredenheid, toen zij naar het venster liep en de ochtendzon begroette. Lang stond zij daar, opziend naar den hemel. Haar lippen bewogen, maar lieten geen geluid hooren. Het luchtruim joeg voort op zijn onbegrensden weg. ☞ ☞ Toen hij binnen kwam, stond Irene voor het raam der zitkamer. Mrs. Manifold was op zijn kamer gekomen, waar hij nog steeds in eenzaamheid peinsde over een oplossing van het groote probleem, om hem te zeggen, dat Miss Courfield

was gekomen. Irene hier en dat juist nu! Hij had plan gehad haar alles te vertellen, een beroep te doen op haar goed hart, zich te onderwerpen aan haar beslissing. En nu was ze zelf gekomen! ☞ Toen zij zijn voetstappen hoorde, keerde zij zich bedeesd, maar met gloeiende oogen naar hem toe. Hij greep haar handen, kustte ze, maar zonder vuur. ☞ „Je hadt niet geschreven, dat je komen zou". ☞ „Een verrassing," zei ze. „Ik hoop een aangename?" ☞ „Kun je daaraan twijfelen?" ☞ „Moeder kreeg plotseling het idee en ik wist haar zoo ver te krijgen dat ik mee ging. Och, zie je," zei ze guitig, „daar in de bergen kan men nooit eens winkelen. Een andere reden om heelemaal naar Londen te komen kan er voor mij natuurlijk niet bestaan. Maar je ziet er wat vermoeid uit, Bobbie; ben je niet heelemaal goed in orde?" ☞ „Ik ben zoo gezond als een vischje in 't water". ☞ „En Euryale? Is ze nog altijd zoo grappig?" ☞ „Ik heb haar nooit grappig gevonden". ☞ „Maar ze is 't toch inderdaad. Waar is ze? Komt ze met je mee?" ☞ „Ik geloof, dat ze vast besloten is niet op reis te gaan". ☞ „Dat is jammer. De verandering van lucht zou haar bepaald goed gedaan hebben." Maar inwendig was ze blij, want nu zou ze hem heelemaal voor zich hebben. ☞ „En-ne-, wanneer kom jij?" ☞ Hij zei, dat hij nog geen datum had kunnen bepalen; dat hij zoo ontzaggelijk veel te doen had; dat oom Peter nog niet had geschreven. Hij raakte heelemaal in de war. (*Wordt vervolgd*).

DE BLOEMENTUIN.

☞ De Narcissen behandelden we reeds eenige weken geleden, tenminste wat betrof het forceeren. Van het in den vollen grond planten is nog dit te zeggen. Ze zijn ook voor verwildering bijzonder goed geschikt en hebben dit voor dat ze ons mooie snijbloemen geven. In 't wild geplant vormen ze na enkele jaren groote pollen, waarin we soms 10 tot 12 bloemen aantreffen. Ze groeien graag in de schaduw en worden geplant in Sept. of Oct. We planten ze 10 tot 12 c.M. diep en op een afstand van ongeveer 12 c.M. Willen we ze afsnijden dan doen we dit reeds als de bloem half open is, we hebben dan zeker een week plezier van de bloemen. Een weinig bekende maar toch mooie voorjaarsbloeiër is de Chiono-doxa, die tot de familie der Lelieachtigen behoort en iets later dan de Sneeuwklompjes bloeit. We onderscheiden Chi. sardensis en Chi. Luciliae. De eerste heeft kleine hemelsblauwe bloemetjes en is vroeger met bloeien dan de laatste. We planten 5 tot 6 c.M. diep en op 8 c.M. afstand. Kunstmatige warmte verdragen ze slecht. Een andere vroege bloeiër is de Anemone, die we in verschillende soorten aantreffen en die ieder hun eigen bloeitijd hebben. Zoo bloeit bij zachten winter de Anemone blanda reeds eind Febr. terwijl de Anemone apennina alba in April bloeit; de Anemone nemorosa is de boschanemoon, bij een ieder bekend. Deze drie genoemde zijn zoo goed als wit, bij de andere soorten echter vinden we ze in roode, witte en blauwe kleuren, zoowel enkele als dubbele, waarbij vooral de Anemone de Caen zich als snijbloem bijzonder onderscheidt. We planten de Anemonen 5 à 6 c.M. diep op een afstand van circa 8 c.M. en kunnen de latere soorten zelfs in Maart nog planten, de vroege moeten echter in Sept.-Oct. geplant worden. Ook bij de Anemonen kunnen we de bloemen half ontloken snijden, ze ontplooien zich geheel op het water. Een dankbare bloeiër is de Scilla, die we onderscheiden in Scilla Sibirica en Scilla campanulata. Haar bloemen zijn diepblauw en erg in het oog loopend, dit n.l. wat betreft eerstgenoemde; reeds in Maart bloeien ze en voor vervroegen in potten is ze bijzonder geschikt. De laatstgenoemde bloeit in Mei en vertoont zich meest met witte bloemen, alhoewel ook blauwe en rose varieteiten te verkrijgen zijn. Ze hebben den vorm van kleine Hyacinthjes en worden geplant in Sept.—Oct.; ze kunnen jaren op dezelfde plaats blijven staan. Een nog mooiere voorjaarsbloem is de Muscari, meer bekend onder den naam van blauwe druifjes, welke op dezelfde tijd worden geplant als de andere genoemde bolsoorten en, eenmaal geplant, ieder jaar weer opkomen. We onderscheiden de Muscari Azureus, die vroeg en helder blauw is, verder hebben we de Musc. Botryoides, die zoowel wit als blauw in den handel is, terwijl de minst bekende de Musc. Plumosus is, die geen bloemblaadjes doch sterk vertakte twijgjes heeft met een paarsroode kleur. De Musc. Botryoides laat zich goed vervroegen. En hiermede zijn we voorloopig aan het eind van onze voorjaarsboden en ik hoop, met deze beschrijvingen eenigszins de liefde te hebben opgewekt voor onze schoone vroegbloeiende bolsoorten.

25 September.

N.V.

Foto C. Steenbergh.

GEZICHT OP KLIMMEN.

HET KASTEEL RIVIEREN TE KLIMMEN.

VAN Klimmen den weg afdalend, die naar het gehucht Ten Esschen voert, bereikt men Rivieren na eene wandeling van een half uurtje door een schilderachtig landschap. Dit grijze kasteel, met zijne massale bakstenen boerderij, ligt zeer mooi in een dal, omgeven door breede vijvers, waaromheen een groot aantal oude prachtige eikeboomen staan. Van de straat af leidt een korte weg rechts langs een goed onderhouden boomgaard, links langs een klein park met fraaie tuya's en andere heesters, dat zich voor de boerderij uitstrekt, naar den ingang. Oorspronkelijk was hier geen vaste brug doch zooals de rol in de hardsteen omlijsting der poort nog doet zien, eene ophaalbrug. Door dit „poortgebouw”, zooals men het wel kan noemen, komt men op het voorplein, thans binnenplaats der hofstede, die langs drie zijden daaromheen ligt. De hofstede met hare groote poort en twee kleine hoektorens is in de XVIIIe eeuw van baksteen gebouwd en heeft ramen met hardsteen omlijsting. Ook vindt men om het geheele gebouw schietgaten, die wel niet zullen gebruikt zijn, en alleen ter afwisseling en versiering schijnen aangebracht. Van dit voorplein af voert ons eene tweede brug naar het binnenhof, dat vroeger door muren was omringd, doch thans open is en in een kleinen bloementuin herschape. Aan onze rechterhand verheft zich het kasteel, naar alle waarschijnlijkheid in het begin der XVIIe eeuw gesticht door een Huyn van Amstenrade, welk geslacht een tijdlang in 't bezit van Rivieren was. Het huis is een langwerpige vierkant gebouw, uit Sibber mergelsteen opgetrokken, dat als versiering buiten de twee trapgevels slechts eene gothische bogenlijst heeft die om het geheel heen loopt. Van de twee oorspronkelijke torens is er nog één over. Aan de Noordzijde en bij den toren hebben de bovendorpels der ramen nog de accoladenvorm der XVIe eeuw, de overige ramen en het inwendige van het huis zijn de XVIIIe eeuw „gemoderniseerd,” evenwel heeft men bij deze restauratie de huiskapel behouden. Het kasteel, dat thans niet bewoond is, bevat buiten de meubels, nog een vijftigtal familieportretten en eenige wapenborden z.g. obiit's waarover hierna. Vermelding verdient nog, dat de familie Snijders bijna een eeuw lang boerderij en

goederen in pacht heeft, een feit dat èn voor de eigenaars èn voor de pachters pleit. De oorspronkelijke bezitters van het goed heetten vermoedelijk „van Rivieren”. Wij vinden n.l. in 1364 eene Catharina van Rivieren, als priorin van het adellijk klooster St. Gerlach bij Valkenburg. Of deze familie verwant was met de zeer oude adellijke familie d'Arschot-van der Rivieren is vrij twijfelachtig, en kunnen wij hier buiten beschouwing laten. Vóór 1466 was het huis Rivieren in 't bezit der van Koessler's of Cosselers. Den 14 Mei van dat jaar deelden n.l. de kinderen van Johan van Koessler hunne ouderlijke goederen en viel Rivieren aan zijne dochter Mynten, die met Arnolt van Prentzen was gehuwd. Omstreeks 1460 huwde hunne eenige dochter Agnes met Gerard Huyn van Amstenrade en bracht o.m. ook ons kasteel als bruidschat mede. Achtereenvolgens is het daarna overgegaan op hun zoon Caspar, die dan denkkelijk de bouwer van het kasteel is, en hun kleinzoon Gerard welke in 1584 stierf. Zijne dochter Heriberta, wier wapenbord, bij hare begrafenis gebruikt, nog op Rivieren wordt bewaard en die 13 November 1641 stierf, was tweemaal gehuwd. Haar eerste echtgenoot was Johan van Weyenhorst die in 1617, haar tweede Leonard van Meersen, die 10 Juli 1643 stierf. Beide deze huwelijken schijnen kinderloos geweest te zijn, want op de Statenvergadering van Valkenburg van 22 October 1663 werd Jonker Eynatten van Rivieren beschreven om den eed van trouw af te leggen aan de Staten-Generaal der Vereenigde Nederlanden. Het moet dan in het bezit dezer familie gekomen zijn door het huwelijk van Yolanda, eenige zuster van de voornoemde Heriberta Huyn van Amstenrade met Jonker Henri van Eynatten van Reymersdael. Vóór 1702 is Rivieren in het geslacht von Schrick gekomen. Blijkens een nog aanwezig wapenbord overleed n.l. den 5 April van dat jaar Johan Albert van Schrick, heer van Rivieren en burgemeester van Aken, en werd in de kerk van Klimmen begraven. Nadat daarna Frans Wilhelm van Schrick, „Cantor en kanonick” van het O.L. Vrouwe stift te Aken en Johannes Jacobus Wilhelmus von Schrick „canonick-cardinal en choorgewoone” der O.L. Vrouwe kerk te Aken in het bezit er van geweest waren, kwam het door het huwelijk van Anna Maria

Constantia von Schrick met Franz von Fürth aan die familie. Door het uitsterven in rechte linie volgde in 1885 aan de laatste eigenares een verre neef, n.l. Carl Friedrich Marie von Fürth, op. Zijne eenige dochter huwde met den tegenwoordigen eigenaar graaf Oscar de Marchant et d'Ansembourg. J. VAN DE VENNE.

'T IDEEAAL.

TOEN Hendrik-Jan 'n kleine jongen van 'n jaar of negen was, kwam 'r altijd weer 'n botte onwilligheid in z'n beenderig gezicht, als z'n Moeder 'm 's morgens vroeg uitzond naar 't groene huisje, achter de bolle brug, om d'r hun portie soep te halen. Maar, in z'n onverholven weezin tòch bevreesd voor de pezige magere handen van z'n Moeder, greep hij traag de rood-aarden pot bij 't touwen hengseltje en ging de straat op. De jongens die daar meestal „soldaatje” speelden, bleven dan soms midden in 'n exercitie stil. Ze hadden groote witte steken op en mooie bliken sabels tusschen de kleurige sportriemen. Bokkiestavast, de grootste jongen, die ook de ruwste van allen was, had altijd de vinnigste spot. Hij trok 'n extra lange neus, stak de tong uit en riep: „Jonges, jònges! Zakkie-amenturf gaat na' de bedeeeling om 'n kommetje snert!” Bokkie bracht ook dadelijk 'r op, zijn handen als 'n trechter voor z'n mond en gilde: „Lust jij wel soep met balletjes, met balletjes, met bà-àl-let-jes!” De andere jongens blerden uitgelaten mee met Bokkie, en Hendrik-Jan ging, beschaamd en schamel, snel langs hen heen. Schuw keek hij naar hun stevige schoenen en naar hun mooie veel-kleurige sportriemen, maar op 't schimpen zei ie geen woord. 'r Kwam 'n schorre kuch in z'n keel kriuwelen, en z'n wrakke klompen leken ineens barstiger te kleppen onder de bliken bandjes die de smid er om heen gemaakt had. Hij speurde kommerlijk naar 'n nieuwe breuk en als ie die niet vond, liep hij, zielig bepiekerend de spotternijen van Bokkie-stavast, treuzelig over den weg. ☼ ☼ In 't mufte portaal van „'t soephuisje”, werd hij, bloo en nietig als hij was, telkens door de pootige wijven en meiden teruggedrongen naar de achterste rij. Als 't dan eindelijk zijn beurt werd, was de ketel bijna leeg, maar de bedienende „baas”, die oogen als bruin-witte suikerballen had, suikerballen met rooie aartjes, en die ook elke Maandag de centen van 't zieken- en dooienfonds ophalen kwam bij z'n Moeder, lachte 'm d'r 's stiekem geruststellend toe. En als ieder weg was, schraapte ie, de lippen koddig ingeknepen, moeizaam de lekkere vette korst van den dampenden ketelbodem en zorgde zóó dat Hendrik-Jan altijd z'n groote pot boordevol had. ☼ De jongen moest dan voetje-voor-voetje terug, z'n mond trok breed en z'n oogen kierden al-kleiner. Z'n grootste angst was dat ie de jongens-van-de-straat ontmoeten zou, en teuterig koos hij de stilste steegjes. Wanneer hij — in de straat terug — van verre de jongens zag stoeien, haastte hij zich méér dan hij kon, en morste zoo 't kostelijkst deel van de vette soep. Z'n Moeder mopperde als ze in de pot keek, en soms gaf ze 'm met de vlakke hand, 'n ketsenden klap om de ooren. Daarna plaatste ze 'n rinkelend bord met 'n ijzeren lepel voor 'm, en schepte op. Wanneer 't kwart-voor-negen werd, duwde ze Hendrik-Jan ruw van den stoel, beveegde z'n groezel gezicht met 'n kleverigen vaatdoek en joeg 'm naar school. ☼ ☼ De jongen ging op de armenschool, hij had 'n „meester” die veel sloeg en weinig leerde, en Hendrik-Jan, die geen bevattelijk leerling bleek te wezen, wàs dom en blééf 't. Ook had-ie in z'n klasse vriend noch vriendin. De jongens sloegen 'm weg en de meisjes lachten 'm weg. Ze wezen naar z'n muts die veel te groot was, en waar z'n Moeder, onhandig aan den buitenkant, 'n dikke neep innaaide, ze schaterden om de pilosche broek-van-z'n-oome-Kees, die hij droeg en

Foto C. Steenbergh.

HET KASTEEL RIVIEREN.
SLOTGRACHT MET VOORGEBOUW.

die, hoeveel z'n Moeder 'r ook van kerfde en sneed, 'm altijd veel te wijd bleef. Ze gierden ook om z'n veel-te-nauwe-kiel, waar z'n armen griezelig dun en pukkelig van kou, bijna tot aan den elleboog uit te voorschijn kwamen. En Hendrik-Jan, kouëlijk gedoken in de roodwollen das, z'n present van de Zondagsschool, luisterde schichtig naar hen. Soms leek 't 'm, of z'n maag vol scherpe brokken zat, en of 'm een van die brokken was blijven steken in de keel. ☼ ☼ Z'n eenig feest in dié dagen was, om 's avonds in den schemer, op 'n stoof, achter de rood-gegloeide potkachel, zoo maar wat droomerig voor zich uit te soezen. Hij tuurde werktuigelijk naar de schuin-gelooopen pantoffels van z'n Moeder en hoorde altijd-door h'r stem, in 't kijven tegen z'n Vader. 't Deerde 'm weinig: „'t Was altijd zoo”. Z'n oogen pluurden wat toe en de armen hoekig om de knieën gebogen, verzonk hij in 'n loome droomerij. Hij stelde zich voor, dat ie 'n rijke Menheer geworden was, 'n Menheer met mooie stevige schoenen, 'n breeë sportriem en 'n fijne warme winterjas. 'n Jas met mouwen tot z'n handen an toe. En de menschen zeeë: „tsjonge nog toe, dà-s nou zakkie-arme-turf, hee? Tjà, 'n mensch kan 't toch gos-gruwelijk-vèr-brengen in de wereld”. Als z'n Moeder 'm ongeduldig toeriep, dat 't tijd om te slapen werd, stond hij dralend op uit z'n schuilhoek, ontkleedde zich in 't donkere en tochtige portaal en kroop al-bibberend in de diepe kleerenkast, waar op 't wrakke vloertje, z'n bed gespreid lag, en waar hij, half-zittend, half-liggend, in slaap viel. ☼ ☼ In den loop der jaren zag Hendrik-Jan met bevreemding, dat z'n Vader eigenlijk niet veel anders deed als tabakpruimen, vitten op alles en ieder, en borrels drinken. Ook merkte ie dat z'n Moeder, die oud, mager en grijs als 'n grootmoeder was, alleen de kost verdiende. Soms ging ze dagen achtereen bij rijke menschen uit werken, en kwam eerst

Foto C. Steenbergh.

HET KASTEEL RIVIEREN.
VOORPOORT MET HOEKTOREN VAN HET KASTEEL.

laat in den avond thuis. H'r rug was dan krom, h'r handen waren week van zeepsop en h'r vingers beverig. 'n Enkele keer duwde ze Hendrik-Jan met 'n gesmoorde grauwe, 'n homp brood met natuurboter en kaas toe, of reikte 'm 'n blikken bord aan met 'n kouë eetrest. Ze deed dat altijd heimelijk, want als de Vader 't eten zag, ontrukte hij 't den jongen en nam 't zelf. ☼ ☼ De Zondag was voor Hendrik-Jan 'n ding, waarmee hij nog 't meest verlegen zat. De jongens uit de straat droegen dan jassen met matrozenkragen, en de buurvrouwen jurken met gouën bloemen, maar z'n Moeder 'n gelapte jurk-van-h-r-zuster, en hij 'n krap zwart buis en 'n nauwe broek, 'n broek waar hij moeilijk in loopen kon en die knapte en tornde als hij zich boog. En in den middag, wanneer hij met z'n ouders naar de Kerk ging, liep ie meest 'n stap of wat achter ze aan, tuurde naar 't ouë kapotje van z'n Moeder, dat net als 'n vale spin op 't grijze kruintje van h'r groote hoofd zat, blikte ook naar de platte hoed van vreemd fatsoen, die z'n Vader droeg en lette gestadig angstvallig op, of de jongens d'r ook om lachten. ☼ ☼ Na 'n killen wirtter, toen z'n Moeder zwaar ziek geweest was, h'r ijpende stem 'm dikwijls angstig de straat opjoeg en hij, huiverig van kou, voor de roetige ruitjes van de smidse, in de straat, naar 't rood opspuitende vuur onder de blaasbalg stond te kijken, was d'r 'n onverzettelijk besluit in den jongen vastgegroeid: hij zou smid worden! Maar toen z'n Moeder op 'n vroegen voorjaarsmorgen naar den bitsen buurman trok, lachte die stug en vol bezwaar, als hij vernam dat Hendrik-Jan, de

péuzel, die amper „van school” was, 't smidsvak verkoos. En als hij den jongen eindelijk in dienst genomen had, vermaakte hij zich nog langen tijd met kwinkslagen over 't mager en klein postuurtje van Hendrik-Jan, en over z'n dunne armen, ook werden de norsche knechten eerst recht geestig als 't Hendrik-Jan betref. ☼ ☼ De jongen werkte ijverig in die jaren, hij deed z'n best om grondig 't vak te leeren. Maar hij blééf dom, de dômste.

Eenmaal 's weeks, op den Zaterdagmiddag, had hij 'n trotsch gevoel. Dan lei hij 't geld, dat hij met véél zweet en heimelijk verdriet gewonnen had, verstolen in de eeltige palm van z'n Moeder's beverige hand. Doch, 's avonds, als de knechten, in de verlichte hoofdstraat van de stad, als heeren heen en weer flaneerden, cigaretten rookten, mooie jassen droegen en aandachtig naar de meisjes keken, bleef Hendrik-Jan, dikwijls mokkerig, thuis. Hij lette met heimelijke schaamte op z'n gelapte broek, z'n kapotte schoenen, op 't jasje met de tè korte mouwen, en vreesde hun lach. In 'n hoekje van de vale kamer, las hij in 'n oud verkreukeld krantje van den oorlog, van loopgraven, machinegeweren en tanks. En terwijl z'n oogen langzaam over de letters schoven, spon hij heimelijk voort aan 'n oud ideaal. ☼ ☼ Als Hendrik-Jan al negentien jaar geworden was, en nóg geen meisje had, bespotten de baas en de knechten 'm. Hij schaamde zich bij hun harden lach en rauwe taal, zooals hij zich ook schaamde bij hun brutale schimp en kwellende verachting, toen hij, om z'n kleinheid, afgekeurd werd voor den militairen dienst. En op 'n kermisavond, toen ie van z'n Moeder 'n paar gulden van z'n loon terug ontving, 'n frisch halfhemd voor had en 'n vuurroode nieuwe strik d'r op, maakte ie, moediger dan anders, kennis met 'n meisje dat daar ook alleen was. Ze gingen 'n paar keer in den draaimolen, snoepten wafels en limonade, en toen ie haar, aan 'n snuisterijen-kraampje, 'n ringetje met blauwe steentjes kocht, was hun liefde bezegeld. 't Meisje was klein en nietig, en in veel geleek ze Hendrik-Jan, h'r gezicht was óók zóo

beenderig en goor bleek, h'r kleeren armelijk als de zijne. ☼ ☼ Na 'n paar maanden vaste verkeer, werd 'n huwelijk tusschen 't meisje en den jongen 'n noodzakelijkheid. 't Bracht enkele dagen 'n ondiepe beroering in de familie, maar de lieden, toch te veel aan dergelijke voorvallen gewend, beraadslaagden tezamen wat 'r voor de jonge huishouding 't noodigst wezen moest; dan kochten ze bij 'n oud-roest koopman wat krakend huisraad en huurden, naast de grauwe Stadspoort, 'n wrakke woning. ☼ Na 'n week-van-ploeteren in 't vuile huisje, trouwden de jongelieden in hun oude kleeren, en schamel en schuw, betrokken ze hun woning. ☼ ☼ Hendrik-Jan veranderde in den loop van dat jaar ook van baas en verbeterde van betrekking. Hij werd knecht op de groote scheepswerf, verdiende daar 'n hooger loon, maar had ook moeilijker werk. Als z'n vrouw 'n poos, zuinig en bits, gespaard had, kocht ze wat luiersmandgoed en 'n wieg. Hoewel de uitgaven tot 't meest noodzakelijke beperkt bleven, was 't toch meer dan de inhoud van hun beurs gedoogde: van toen af bleven ze „in de schuld”. Hendrik-Jan's mager gezicht werd al beenderiger, z'n lippen dunner, z'n oogen holler. En de knechten van de werf, die al gauw aan zijn gebrekkig werk, z'n domheid merkten, plaagden 'm met 'n grimmige blijdschap als „de baas” 'm weer 's 'n scherpe terechtwijzing gaf, over niet geslaagd werk. ☼ In 'n tijd van voedselnood en duurte, bemerkte Hendrik-Jan van lieverlede dat de gezellen 'n heimelijk plan beraamden. Ze staken gedurig de hoofden bijeen en spraken gedempt. Maar als de baas naderde, gingen ze snel aan hun werk of

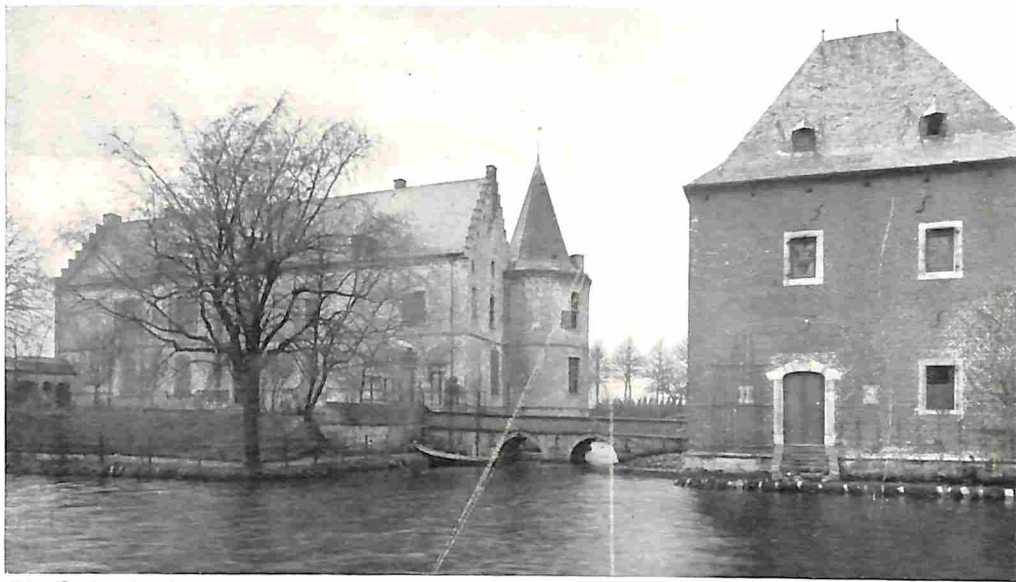

Foto C. Steenbergh.

HET KASTEEL RIVIEREN, OOST- EN NOORDZIJDE.

praatten luid-op en onvlot over iets anders. Terwijl hij 't aflorde, griede 't 'm, dat zijns gelijken 'm geheel buiten hun vertrouwen sloten. Doch, dat vergetend na 'n poos, dacht hij bekommerd aan z'n stumperig kindje en aan z'n korzelige vrouw die 'm bestendig met kregelwoorden tegemoet kwam. Dan op 'n avond, als hij juist zijn schootsvel aan 'n haak hing in de smidse, kwam één van de knechten vriendschappelijk naar 'm toe, presenteerde 'm 'n sigaar en begon, terwijl hij 'm vergezelde op den weg naar z'n woning, met radde woorden te spreken van de staking die in voorbereiding was. Hij sprak overtuigend en vlot in op Hendrik-Jan's simpele tegenwerpingen en noodigde 'm hartelijk uit tot bijwoning van hun vergadering, den volgende avond. De stem van den gezelschap was ongewoon-vriendelijk, en Hendrik-Jan voelde gereedelijk dat de man in vele dingen wel gelijk kon hebben; aarzelend beloofde hij te zullen komen. In 't nauwe huisje, waar 't kindje krijschte en z'n vrouw al kijvende langs 'm ging, sprak hij, bevreesd voor haar bitsen uitval, niéts over 't plan van de knechten. ☼ ☼ De avond 'r-na, in 't witte vergaderlocaaltje van 'n café, schappelijk de hand, klopten 'm op de schouders en hadden veel vriendelijke woorden. Hij was geroerd door hun minzaamheid, ook bekoord door 't eensgezinde onder hen. En hun vurig-dringend en driftig-pleitend betoog bewoog 'm, schoon weifelend en met angst, daar hun eisch 'm tè groot leek, zich bij hen aan te sluiten. Kort daarna, als hij rood en verward, 't kleine huisje-bij-de-poort binnentrad, vertelde hij opgewonden alles aan z'n vrouw: „We zalle 't beter krijgen, rijk! 't Kappetaal mót 'r an!” Zenuwachtig zicht, en kribbig omdat hij telkens ook z'n Moeder van z'n weekloon meedeelde, overkeef met bitse woorden en schelle stem z'n warrig gepraat. „Jij gek! Jij kan je werk niéts als de anderen! 'n Domme vlegel ben je maar! Was 't niet louter toeval dat je dit baantje kreeg? Wie zal je nemen als je ook

dit weer loslaat? D'r blijft immers geen andere baas? Verhongerden moeten we en 't huis uit!" Hendrik-Jan luisterde ontsteld en hij had geen enkel antwoord meer. **☒** Maar als hij na den slapeloozen nacht vroeger dan gewoonlijk opstond, had z'n bloedeloze mond 'n listige glimlach. En bevend en bedeesd, ook éér 'r één van de werklieden aanwezig kon zijn, op de werf, vroeg hij den baas te spreken. Met stukkende stem en berouwvolle oogen, vertelde hij van 't stakingsplan. En als de Meester 'm zwijgend en gestreng bleef aanzien, praatte hij ook, sluw zoekend z'n gunsten te winnen, van de gedaalde prijzen: want naar z'n vrouw beweerde, werden de kleeren goedkooper en ook de eetwaar alweer. De patroon luisterde aandachtig; toch bedankte hij 'm maar met weinig woorden, en Hendrik-Jan ging schuw en onrustig tusschen de knechten aan 't werk, verdroeg maar moeizaam, hun opdringerige jonge vriendelijkheid. **☒** Dien dag, toen 't werk geëindigd was, liet de Meester al de knechten tot zich komen, en nog eer hij met strenge stem begon te spreken, begrepen de lieden aan z'n gefronste en vijandige oogen, dat hij wist van hun plan. D'r werden wederkeurig harde en rechtvaardige dingen gezegd. Toch zweeg 'n ieder, toen de baas ten slotte, met dalende stem, zei, dat één getrouwe onder hen, één die wèl tevreden was, 'm ook vertelde van de gedaalde prijzen op dagelijksch goed en eetwaar, en dat zijns inziens, die tanende duurte, de factor was, die hun vordering, waar hij trouwens niet verder op in zou gaan, totaal verkrachtte. Als de Meester daar nog even forsch op door-

sprak, was zijn houding fiér als van 'n overwinnaar en z'n glimlach barsch.

☒ In de stille straat bezagen de onthutste mannen elkaar met vorschenden blik. Hun diep overplooide oogen zochten — den verrader onder hen. En de aandacht viel al dadelijk op Hendrik-Jan, die bevend en bevreesd, 'n misdadiger gelijk, zwijgend in hun midden stond. De knechten stelden zich tegenover 'm en ondervroegen 'm met vele smadelijke woorden.

Z'n ontstelde stem en stamelend weer-woord was hun 't beste bewijs van z'n schuld; al-vloekende gingen ze achter 'm aan. Hendrik-Jan liep op zware voeten, want hij voelde de haat van de mannen als 'n knellend snoer om zich heen. En op 'n stil gedeelte van den weg greep 'm ook, met woedende schimp, 'n grove kerel bij de schouders en sloeg 'm. Toen begonnen de anderen ook hun tuchtiging. Ze stompten z'n kaken blauw en rukten z'n kleeren kapot. Jammerend en zonder verweer bleef hij achter op den weg. **☒** De patroon, van 't gebeurde nog dienzelfden avond door Hendrik-Jan's vrouw onderricht, bezocht 'm dadelijk. En terwijl hij 'm goedmoedig troostte, haalde ie uit z'n puilende portefeuille 'n donkere banknoot. **☒** De Zondag die dáár op volgde, liep Hendrik-Jan, ofschoon ie nog schrammen en plekken op z'n witte wangen had, in 'n helgroen confectie-pak. En met 'n hoovaardigen en trotsch-tartenden glimlach keek hij naar de nijdige en verbeten gezichten van de werfknechts, die ie ontmoette, want voor 't eerst in z'n leven had ie 'n nieuw pak. „En 'n jas met mouwen tot z'n handen an toe!"

ALIE SMEDING.

OP DEN DUIVELSBERG.

☒ Het zat dezen zomer in de lucht, het was, om zoo te zeggen, een manie geworden, uit ons land had een ware exodus plaats naar den vreemde, de treinen konden hen nauwelijks vervoeren, die hun vakantie over de grenzen gingen doorbrengen. In het Zevengebergte hoorde men rondom zich minstens evenveel of misschien meer Hollandsch dan Duitsch

spreken, in den Harz wemelde het van bewoners der lage landen aan de zee, in Berlijn, in Weenen, maar ook in Budapest, om van Zwitserland niet te spreken, bewogen onze landgenooten zich in grooten getale. En waarom ook niet? Voor een simplen gulden kocht men immers naar verkiezing eenige honderden marken of eenige duizenden kronen. Men getroostte zich gaarne te gast te gaan „wo Schmalhans Küchenmeister ist", het land van melk en honig tijdelijk achter zich latend. Immers, daar ginds zijn dingen te aanschouwen, welke men hier niet ziet, n.l. groote steden met grootsche gebouwen, overal staan de auto's gereed voor een rondrit, zoodat men in minder dan geen tijd een stad heeft bekeken en weer verder reizen kan naar een andere, en, in eigen land teruggekeerd, over veel kan meepraten, immers „guiconque a beaucoup vu, peut avoir beaucoup retenu", zooals Lafontaine in zijn fabel van de „Zwaluw en de kleine vogels" zegt. Naast het stedenschoon vroeg de natuur en haar wonderen de aandacht. Voor den bewoner van het land van „Wasser und Wiesen", zooals ik Nederland meer dan eens hoorde bestempelen, gaat, uit den aard der zaak, groote bekoring uit van de bergen, al ware het alleen reeds om het ongewone van het effect. Hoe hooger zij zijn, des te imponanter; tandradbanen maken het bestijgen gemakkelijk; men is spoedig boven, zoodat men ook na zoo'n reisje van heel wat bergen meepraten kan. Dit alles is goed en wel, niemand zij 't genot misgund, dat den toerist in den vreemde wacht en nochtans ligt er zin in de bekende woorden:

Warum in die Ferne
schweifen,
Sieh, das Gute liegt
so nah!

☒ Hoevelen zullen het buitenland „afgereisd" hebben, aan wie het eigen land en zijn schoonheid onbekend zijn! Kinderen werden meegenomen naar Berlijn en Weenen, naar 't Zevengebergte en den Harz, naar Brussel en Genève, terwijl het bezienswaardige in eigen land hun nog vreemd was. En het gevaar is niet uitgesloten dat deze jeugdige toeristen zich ver-

heven zullen gaan gevoelen boven de, in hun oog, misdeelden, die zich tevreden moesten stellen met een uitstapje naar „Mooi Nederland". En die naam roept in mijn herinnering genotvolle dagen terug, in ons eigen bergland — lacht niet, kinderen — doorgebracht, dicht aan de Oostelijke grens, welke ik zelfs, en nog wel zonder pas, ben overschreden. Dit stukje „Mooi Nederland" ligt in de onmiddellijke nabijheid van de stad, die, meer dan eenige andere in ons land, zich er op beroepen kan, rijk aan historie te zijn. Dáár was het, dat eenmaal Claudius Civilis, op den heuvel aan de Waal, de komst van het wrekend leger ontwaarde, gelijk het Latijnsche opschrift op de ballustrade achter de zogenoemde „heidensche kapel" op het Valkhof vermeldt, welke laatste nog altijd de herinnering bewaart aan Karel den Groote, die hier zijn rijks-paleis stichtte en wiens beeld dan ook prijkt in de voorhal van het Stadhuis. Maar niet om Nijmegen's geschiedenis is het mij te doen, welke als genoegzaam bekend verondersteld mag worden. Ik wilde den lezer naar „Mooi Nederland" leiden, d. w. z. naar het dorp Beek en zijn omgeving, naar Beek en Berg en Dal, waar de natuur in schoonheid wedijvert met het buitenland, al zijn hier slechts heuvels, waar zich ginds bergen bevinden. En, immers, de vermaarde *Duivelsberg* — en nu zijn wij inderdaad over de grens — is slechts een heuvel, maar van zeldzame bekoring. Juist zooals dat bij een reis in het buitenland behoort, heb ik mij — al was het niet de eerste maal, dat ik den Duivelsberg bezocht — toevertrouwd aan een gids. Het was een liefvallig meisje van nog geen twaalf jaren oud, een van de vele kinderen, die, tegen kleine belooning, hun

Foto C. Steenbergh.

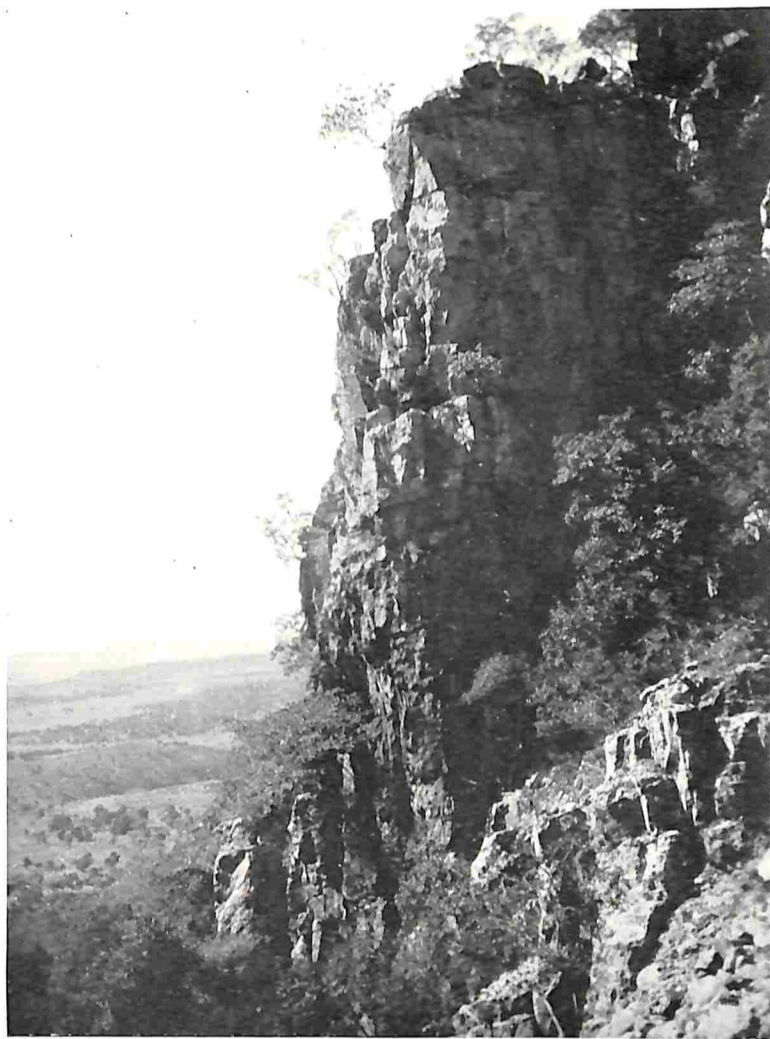
HET KASTEEL RIVIEREN MET VOORPOORT.

geleide aanbieden. Al aanstonds viel mijn oog op een medailon, hetwelk zij aan den hals droeg. Het bevatte het portret van haar vader, die, zooals zij aan mijn zijde babbelde, den derden dag van den oorlog, gesneuveld was. Haar moeder ontving maandelijks 160 mark weduwengeld, dat is nu zoo goed als niets, erkende zij, maar ter verontschuldiging van de Duitse Regeering merkte zij op, dat er immers zooveel weduwen waren. Nu, zij hielp moeder ijverig mee, soms leidde zij wel tien gezelschappen op een dag op den Duivelsberg rond en haar, iets oudere, broertje deed desgelijks. Σ Eerst gingen wij, langs een even smal als steil paadje, naar den *Heksendans*, waar zich een peervormig miniatuur meer bevindt, berucht door den moord, welken hier, ongeveer 16 jaren geleden, door een Belgisch onderwijzer — ik meen dat hij Cherpon heette — op zijn verloofde werd gepleegd. Mijn gidsje wist te vertellen dat de misdadiger tot levenslangen dwangarbeid was veroordeeld. Door het Filosofendal begaven wij ons naar den Echo. Op een bepaalde plek vatte mijn geleidster post om, met de kleine handen aan den mond, luide te vragen: „Wat eet de koning van Beieren?“, waarop de echo antwoordde „eieren“. Zoo herhaalde de geheimzinnige stem op de vraag „Wat zwemt in de Waal?“ het woord „aal“ en op „Hoe heet de burgemeester van Wezel?“, onder gelach van de vraagster, het woord „ezel“. Na dit aardig intermezzo werd de tocht voortgezet naar een loopgraaf, welke daar nog de weemoedige herinnering aan den oorlog bewaart, om eindelijk den top van den heuvel te bereiken, waar wij, diep beneden ons, het Duitschedorpje Ziflich zien liggen, dat, van hier gezien, doet denken aan een speelgoeddoos, waarvan het kerkje en de huisjes en de boompjes door kinderhand uiteen gezet zijn. Natuurlijk verzuimt niemand hier „ansichten“ te koop en te verzenden, na ze voorzien te hebben van een Duitschen postzegel, welke hier met vier cent betaald wordt, hoewel de waarde nog geen halve cent bedraagt. Σ De Duivelsberg heeft zoo goed als de Drachenfels en de Brocken of Bloksberg zijn legende. Heuvels, bergen, rotsen, met hun min of meer diepe kloven, hun geheimzinnige paden, hun grillige vormen gaven steeds gereede aanleiding aan de volksfantasie allerlei verhalen uit te denken, liefst zoodanige, welke in verband stonden met de geestenwereld en inzonderheid met de booze geesten en hun aanvoerder, den duivel. De „heksendans“, welke wij zooveel bezochten, wijst er reeds op, hoe ook hier in den Walpurgisnacht de heksen, onder leiding van den duivel, haar jaarlijksche bijeenkomsten hielden. Vermoedelijk was de Duivelsberg eenmaal een aan de heidensche godheid Thor gewijde heuvel, welke, bij de kerstening der bewoners dezer streek, zijn nieuwen naam ontving, ten einde afschuw te verwekken jegens den ouden, heidenschen godsdienst en dezen des te gemakkelijker uit te roeien. Het landvolk in deze streek wist voorheen te vertellen, dat zich ergens in den berg een bedolven schat moest bevinden, welke door den duivel — vandaar de naam van den heuvel — in eigen persoon bewaakt werd en slechts met behulp van de noodige tooverkunsten en bezweringen opgedolven kon worden. Σ Intusschen, een schat van schoonheid bevat nog altijd deze berg, op welks top men het panorama geniet — zooals het in een oude beschrijving heet — van het landschap, door Rijn, Maas en Waal omkronkeld, door de Veluwsche

en Kleefsche heuvels ingesloten en door bosschen, lustplaatsen, korenvelden, waterstroomen en valleien op het schoonst geschakeerd. Inderdaad, „das Gute liegt so nah“.
F. W. DRIJVER.

ALS DE TARWE BLOEIT.

MENIGEEN weet zelfs niet dat de tarwe ooit bloeit, want alleen wie buiten gewoond heeft en gedwaald heeft langs de wuivende graanvelden, waar de wind voorttrot als de deining over de zee, is getuige geweest van dit merkwaardige verschijnsel. Op windstille dagen, vroeg in den morgen, kan er dan boven de graanvelden een mist, een nevel hangen, zoo dicht, dat men uit de verte toeziend, meent dat er brand is uitgebroken en rookwolken omhoog stijgen. De millioenen buiten de arenbungelende helmknopjes ontlasten zich dan van hun stuifmeel en al deze millioenen malen microscopische stuifmeelkorrels, die straks de stempels moeten bevruchten opdat de goudgele korrels zich kunnen ontwikkelen, worden dan door opstijgende luchtstroomen mede gevoerd en wekken door hun onnoemelijke aantallen den indruk van rook. Half Juni ongeveer is de tijd dat de tarwe in de aren schiet en kort daarna begint zij te bloeien. Voor de verschillende granen, die tot de groote familie der grassen behooren, geschiedt het stuiven opeen bijna met zekerheid te bepalen uur. Omstreeks zes uur 's morgens, als de zonnestralen schuin invallen en de naar beneden hangende helmknopjes dus goed bereiken kunnen, splijten deze van onderen open en buigt dit deel zich iets ter zij, zoodat het als het ware een lepeltje vormt. Uit het overige deel van het helmknopje zakt nu het stuifmeel geleidelijk naar beneden in dit lepeltje. Bij winderig weer wordt het stuifmeel dadelijk weggevoerd, maar is het stil, dan hoopt het zich op en wordt het, vooral door opstijgende luchtstroomen mede genomen. De tarwe en de gerst stuiven het vroegst, n.l. ongeveer tusschen 5 en 6 uur 's morgens (oude tijd)! Tusschen 6 en 7 volgt de rogge, tusschen 8 en 9 de gierst; in den middag, om drie uur, sommige haversoorten. Doch ook de wilde grassen hebben hun vast klokje, waarop het stuiven begint. Het bekende Beemdgras b.v. gelijk met de tarwe, Vossestaart en Reukgras tusschen 7 en 8, de Zandhaver tusschen 12 en 1 en het Zorggras, *Holcus*, doet het bij gunstig weer zelfs tweemaal op één dag, n.l. 's morgens om 6 uur en 's avonds om 7 uur en wel bij een temperatuur van de lucht van 14° C. Dergelijke dingen moet men weten om de beschreven verschijnselen waar te nemen en men zal nu ook begrijpen, waarom betrekkelijk zoo weinig menschen ooit de tarwe hebben zien bloeien. Om vier uur opstaan en om vijf uur langs de graanvelden dwalen, dat is nu eenmaal een liefhebberij die niet velen er op na houden. En toch, wie het eens gedaan heeft doet het meer. De opkomende zon zet het tarweveld dan in gloed, zoodat het schittert en glanst in een warme bruinroode kleur, de stijve tarwestengels staan in de aard geplaat als pieken van middeleeuwsche hellebaardiers, en het ochtendkoeltje kan slechts met moeite de stugge halmen dwingen even het hoofd te buigen ter begroeting van de dagvorstin. Hoe heel anders ziet er dan weer een rogge- of gerstveld uit, dat te ademen schijnt op ieder zuchtje van den wind, zoo regelmatig buigen de gebaarde halmen zich neer en richten zij zich weer op. Dat

UITZICHT OVER DE RUSTENBURGSCHE VLAKE.

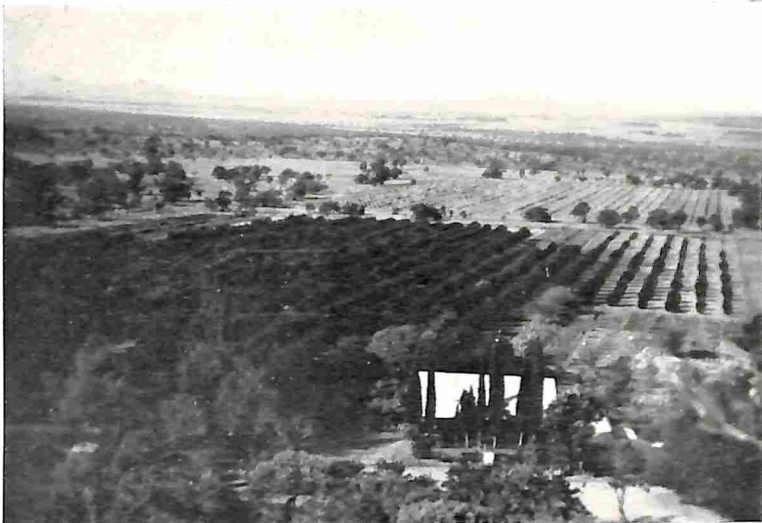
gebaard zijn der aren is voor menigeen het kenmerk om gerst en rogge te onderscheiden van tarwe, doch opgepast, want er is ook gebaarde tarwe. Al die graansoorten te leeren onderscheiden is werkelijk nog zoo gemakkelijk niet, doch zelf goed toezien, en maar eens vragen aan den boer, dan komt men er tenslotte wel.

M.

Schetsen uit Zuid-Afrika.

NAAR BAVIAANSKRANS.

V OOR zonsopgang waren we op weg. De Rustenburgsche winter is zacht, maar toch tintelden onze handen toen we bergop traptten door de grauwe morgenlucht. En dankbaar voelden we de warme koffie in onze leege magen. Fietsen in Zuid-Afrika is iets anders als fietsen in Holland. Wat jelui daar doen over de gladde polderwegen en welverzorgde fietspaden is niets als verwennerij. Die overbeschaafde vloertjes zijn de oorzaak dat Jerome K. Jerome twee soorten van rijwieleigenaars kon onderscheiden: één die op de fiets rijdt en één die 'm uit mekaar haalt. Bij ons vervalt dit verschil, evenals heel veel andere verschillen. Iedere wielrijder is tevens reparateur, zooals iedere huisbewoner ook architect en iedere vruchteneter ook kweeker is. ☼ En dan de rijkunst! Ik dacht dat ik er aardig wat van wist, maar op de Transvaalsche paden voel ik me als een beginner. Vooreerst omdat je al fietsende je weg moet zoeken. Vergeet met één slag de zalige gangetjes heuvel af in de Hollandsche zandstreken! Geen oogenblik kun je je overgeven aan de fiets, geen moment je gedachten laten verdooven door den rythmischen tikkelgang van je freewheel — of een forsche stomp van 'n rechtopstaande kei dringt door tot in je maag vóór je 't benul hebt een zwenking te maken. En dit is maar een van de gevaren die op je loeren. Erger nog dan de keien, die ze hier niet zonder reden „klippen” noemen, is een bedriegelijk soort drijfzand, donkerbruin gecamoefleerd en op 't oog zoo vlak als 'n tapijt. De getrainde Afrikaner is er niet bang voor. Hij neemt zoo'n plek met 'n spurt, en eenmaal erin, schijnt hij met fiets en al te verstijven tot een vliegende stokvisch. De baan die hij beschrijft is absoluut rechtlijnig, en geeft het zand geen kans. Maar zoo'n arme verwende Hollander zwaait in de bodemlooze massa rond als een gewonde kip, en eindigt met naast zijn fiets dwars over den weg te liggen. ☼ We reden op 'n behoorlijken afstand van elkaar, vóór en achter Afrikaners, in het midden de Hollander. Om vele redenen was deze regeling goed. Ze konden mij zoo niet verliezen, en ik leerde al gauw mijn volgman door dik en dun te volgen. Vooral bergaf, „afdraand” zooals ze hier zeggen, was het opletten. Want elke afdraand eindigt hier in een spruit, en bruggen zijn hoogst zeldzame artikelen van weelde. Het komt er nu op aan op honderd meter afstand den aard van den bodem onder het water te herkennen, je plek te kiezen en dan met 'n spurt door het kleiig zuigende kiezelbed te vliegen. Liefst moet je dan nog wat gang overhouden voor de komende „opdraand” en als je genoeg benul over hebt je beenen wijd uitspreiden boven het water. De kansen dat je als beginner eenigszins droog aan den overkant komt, staan niet gunstig. ☼ Toen we een klein uurtje aan deze opwekkende sport hadden gedaan, draaide de voorman scherp af naar rechts en belandden we op 'n mul bergpad. Het was intusschen dag geworden. Het zonlicht dat zich eerst als een breede rose band over den horizon had verspreid, begon nu de westelijke toppen te beschijnen, en weldra keek de gouden bal over Magaliesberg. Zijn warmte kwam voor mij als mosterd na den maaltijd, want de worsteling met het bergpad had al lang 'n atmosfeer geschapen, waarin de zon minstens overbodig kon worden genoemd. ☼ Het was allerleukst. In 'n slangvormige beweging kroop onze kleine stoet naar boven. Soms ging het eenige meters over een smalle kom tusschen twee verraderlijke zandzeeën, dan weer schoot de voorman het gras in en volgde een streep, die onder 't microscoop er als 'n pad moest uitzien, en waarlangs meterhoog gras stond dat voortdurend probeerde zich vast te haken aan je pedalen of de kronkelende padlijn te verbergen. En kwam je zadelvast weer op den weg terecht, dan wachtte je daar de vernietigende sensatie je voorman naast je te zien juist als hij in tegengestelde richting de kafferheerbaan overstak! ☼ Het is in zulke situaties maar 't best op de fiets te blijven. Eenmaal eraf, moet je soms een half uur sjouwen vóór je weer 'n kans krijgt om op te stijgen. Ik denk dat dit besef mij „rijdende” hield tot wij het eerste

DE RUSTENBURGSCHE LEMOENENTUIN.

doel van den tocht hadden bereikt. ☼ Het was een Engelsch settlershuis tegen de berghelling. Onze voorman informeerde huichelachtig bij een daar rondlopend jongmensch of wij de fietsen er konden laten staan. Wij bedoelden te vragen of Mrs. thee of koffie klaar had, zoo mogelijk met nog iets erbij. En we kregen ook thee, met koek, we kregen Mrs. K. in eigen persoon, die ons haar plaats liet zien, en ons met zakken vol lemoenen en vurige kolen op ons hoofd de bergen in stuurde. ☼ Mrs. K. woont in een huis dat eenmaal aan Paul Kruger behoorde. Een eenvoudig rechthoekig gebouw met stroodak. Binnen zie je onder het stroo de kale dwarsbalken liggen. Maar beneden is er comfort van banken met kleurige kussens, gemakkelijke Morris chairs en 'n aardig zitje aan het venster dat tusschen fleurige gordijnen uitzicht geeft op Magaliesberg. Op den planken vloer ligt een vrij kostbaar tapijt. Het typisch interieur van een Engelsch settlershuis, waar de Europeesche beschaving regelrecht de wildernis binnendringt. ☼ Naast het huis staat een prachtige boom, waarin de initialen P.K. en het jaartal 1881 zijn gesneden: de Krugerboom. Het jongmensch geeft inlichting; het is een wilde vijgenboom, door Kruger geplant. De naam van den boom maakt mij wantrouwig. Ik denk aan Amsterdam waar iedere vogel 'n vinkie heet. Het jongmensch bezint zich. Ja, ik heb gelijk, het is 'n wilde sering. Nu geloof ik hem heelemaal niet meer. En Mrs. K. beslist dat het een witte Stinkhoutboom is. Het gaat hier al net als in Holland, de boeren kennen de natuur niet. ☼ Er zijn nog meer Krugerherinneringen. Twee oude lemoenboomen. De dikke stammen een meter boven den grond afgekapt. Maar nieuwe zijscheuten hebben zich ontwikkeld, die bij een der boomen 800 lemoenen gaven in één oogst. Het symbool dringt zich op: Krugers werk in Zuid-Afrika afgehouden, schijnbaar vernietigd. Maar nieuwe loten zijn gekomen, jong Zuid-Afrika is opgestaan en belooft een rijken oogst, in den vorm van een nieuwe machtige natie. ☼ Ongaarne nemen we afscheid van onze heusche gastvrouw. We hebben nog 'n heel stuk werk voor ons en met steygen pas gaan we het bergpad op dat naar de kloof leidt.

(Slot volgt).

HORSEMAN.

LEMOENENOOGST IN HET RUSTENBURGSCHE.

ZOMERTUIN.

M'n tuin in bloei! Nu feesten weer de oogen,
 Die schouwen in der tinte-pracht als in een zee van gloed.
 Op nu, de paden door, langs lieve kleure-sproken,
 Waar in devoten klank natuur haar schepper groet.
 Hier zijn de rozelaars in creme en rose verven,
 Daar heeft 't violen-heir z'n toover uitgezet,
 Dicht bij elkaar, voorover wat de kopjes,
 Zooals wel kleine kind'ren samen in gebed.
 Daar is een statig goud naast 't zwoele paars aan 't pralen,
 De zon spreidt gulden schijnsel door der beuken-pracht,
 Het is één warme wond're kleurenweelde
 Die tegen 't diepe blauwe van den hemel lacht.
 't Is al een ijveren van wonder rijke tinten,
 Wie wel het schoonst en 't lieflijkst bloeit langs 't pad,
 Terwijl een elke bloem en knop, en ieder takje,
 Het godlijk-schoonste in zichzelf bevat.
 Hoor, hoor, daar komen tonen door die kleuren ruischen,
 Zvevend ten hooge als een jubelklank,
 M'n hart ontroert te midden van dien luister,
 Ik voel mij klein, ga need'rig voort, en dank.

S. HANS.

Draaigroei bij boomen.

☞ Het is een bekend feit, dat een platte ijzeren staaf een grooteren weerstand krijgt tegen doorbuigen, als er een paar windingen in worden gedraaid. Een toepassing daarvan kunnen we zien aan de stangen, waarop een sterke bagagedrager van een fiets rust, want meestal zitten er een paar schroefwindingen in. Hetzelfde principe vinden we vaak in de natuur terug. Wanneer men zich afvraagt, hoe de lange, dunne bladeren van de lischdodde zich zoo \pm 1 M. ver zijwaarts uitstreken, dan blijkt ons, dat elk blad is gebouwd als een kurketrekker met zeer flauwe windingen. Zeer duidelijk wordt dit, als men boven op de spits van het blad kijkt. Ook de bladeren van gras en koren staan door dezen bouw zijwaarts uit, terwijl ze anders slap zouden neerhangen. De stam van verschillende boomen vertoont ons precies hetzelfde verschijnsel. De Virginiaansche Jeneverbes van onze afbeelding laat deze draaigroei al zeer duidelijk uitkomen. Het spreekt van zelf, dat de weerstand tegen den druk van den wind daarvoor sterk wordt vergroot. Als men eens gereisd heeft in bergachtige streken, zal men zich de sterk gedraaide „windboomen” herinneren, zooals b.v. op den kam van het Beiersche woud, waar bovendien nog de heerschende wind loodrecht op het gebergte staat.

A. M.

DE WAAG TE DEVENTER.

☞ Een der merkwaardigste waaggebouwen van ons land is zeker wel de Waag aan den ruimen Brink te Deventer, waarvan de eerste steen gelegd werd in het jaar 1528. Het oudste gedeelte van het gebouw vertoont den laat-Gothischen stijl en doet met zijn hoektorens eenigszins denken aan een klein kasteeltje. Het werd aanvankelijk dan ook beschouwd als een „kleen slot, hetgeene de Brink ofte groote plaats dwingen konde”, en de torens waren bestemd „om de wacht daer in te houden tegen allerlei onraet”. ☞ Het gebouw heeft zijn oorspronkelijk uiterlijk gedeeltelijk verloren door eenige toevoegingen, die echter niet misstaan, en, hoezeer in anderen stijl, zelfs geacht kunnen worden een verfraaiing ervan te zijn. In de eerste plaats het klokkentorentje, dat er in 1616 reeds was. En dan verder het mooie voorstuk met de trappen, blijkens een opschrift boven de bogen „begonnen A° 1643. Timmermr. Camener Everhard

Rouse, voltrocken A 1644 Timmermr. Camener Jellis Nylandt I. V. D.” ☞ Voor het oudste gedeelte is gebruik gemaakt van de steenen van twee forten aan de overzijde van den IJssel, Altena, en Morgenster of Kijk in de Pot genaamd, die, door de Gelderschen bezet, een voortdurende bedreiging voor Deventer vormden; toen deze, na de inneming van Hasselt door de keizerlijke troepen in 1528, door hen ontruimd werden, haastten de Deventenaren zich de beide sterkten af te breken. Hieraan herinneren nog eenige steenen in de zijgevels van het gebouw, met een zon, maan en ster, een manshoofd dat uit, en een met een zotkop getooid hoofd, dat in een pot kijkt. Nog andere figuren ziet men er, waarvan de beteekenis niet duidelijk is; wellicht zijn zij afkomstig van de gesloopte forten. Op eenige thans ledige kraagsteenen hebben beelden geprikt, die bespottig der Gelderschen beoogden, doch reeds in 1532 op last der stedelijke overheid zijn verwijderd. ☞ In 1537 werd de Waag met een beeld van Karel V versierd; men vermoedt dat dit boven den ingang heeft geprikt, waar thans twee steenen aan herstellingen in 1575 en 1873 herinneren. Hooger, in een blind venster, ziet men 't jaartal 1620; waarschijnlijk heeft dus ook in dat jaar een restauratie plaats gehad. Aan den zijgevel tegenover de Kleine-Overstraat hangt een koperen ketel, waarin oudtijds valsche munters werden gezoden, o. m. in 1434 de muntmeester van den heer van Batenburg. ☞ De bovenverdiepingen van het gebouw waren vroeger voor de hoofdwacht bestemd; alleen het benedengedeelte deed dienst

als waag en wel tot 1862. Daarna is het voor verschillende doeleinden gebruikt; o. a. voor teeken- en werkschool, telegraafkantoor, gymnasium en H. B. S. voor meisjes. Sinds eenige jaren bevat het de verzamelingen van het stedelijk museum.

A. L.

Wat is instinct?

23) door

C. BINGHAM NEWLAND.

MEN verwacht noch eischt ook van ze, dat ze er over denken zullen; ze gehoorzamen eenvoudig werktuiglijk aan de bevelen, door den kapitein uitgedeeld en deze heeft — of moest dat in alle geval hebben — den geheelen gang van zaken op het schip, tot in de kleinste bijzonderheden, in zijn hoofd. Elke neiging om mee te denken van den kant dezer menschenlijke enkelingen, dient slechts om de juiste regeling, het beheer van het schip, in de war te sturen. ☞ Wat het eigenlijke werk betreft, zijn alle werkers van hetzelfde doordrongen, en wel het schip naar de haven zijner bestemming te brengen. Maar het doet niets ter zake of zij den naam der haven, zelfs niet of ze het doel der onderneming kennen. Over het werk dat er te doen valt echter, zijn alle leden der bemanning, in welke hoedanigheid ook, het eens. Hun eensgezinde ziel staat onbelemmerd open om gedachten (in dit geval door woorden overgebracht) op te vangen, die van de hoofdzijde, den kapitein van het schip, uitgaan. ☞ Dit is een voorbeeld van samenwerking door „verwante” zielen, gehoor gevend aan eenzelfde prikkel. Geen onderneming, waarvoor samenwerking vereischt wordt, kan het zonder die zielsgemeenschap stellen. ☞ Geldt dit van een menschengroep, hoeveel voortreffelijker moet dat stelsel werken waar het onderbewustzijn onfeilbaar optreedt en de enkelingen van denkvermogen verstoken zijn. ☞ Men zal hieruit zien, dat menschen, en insecten op zich zelf genomen, zich in een gemeenschap vrijwel eender gedragen. In beide gevallen geschieden hun handelingen als 't ware werktuiglijk. Dit verschil blijft er echter steeds tusschen den mensch als enkeling en het insect op zichzelf beschouwd bestaan: terwijl de eerste elk werkje eerst moet leeren en zich dan oefenen tot hij het goed in zijn onderbewustzijn heeft, handelt het laatste, daar het tot nadenken niet in staat is, al dadelijk spontaan met kennis van zaken. En deze kennis

DRAAIGROEI VAN EEN VIRGINIAANSCH E JENEVERBES OP GROENENDAAL.

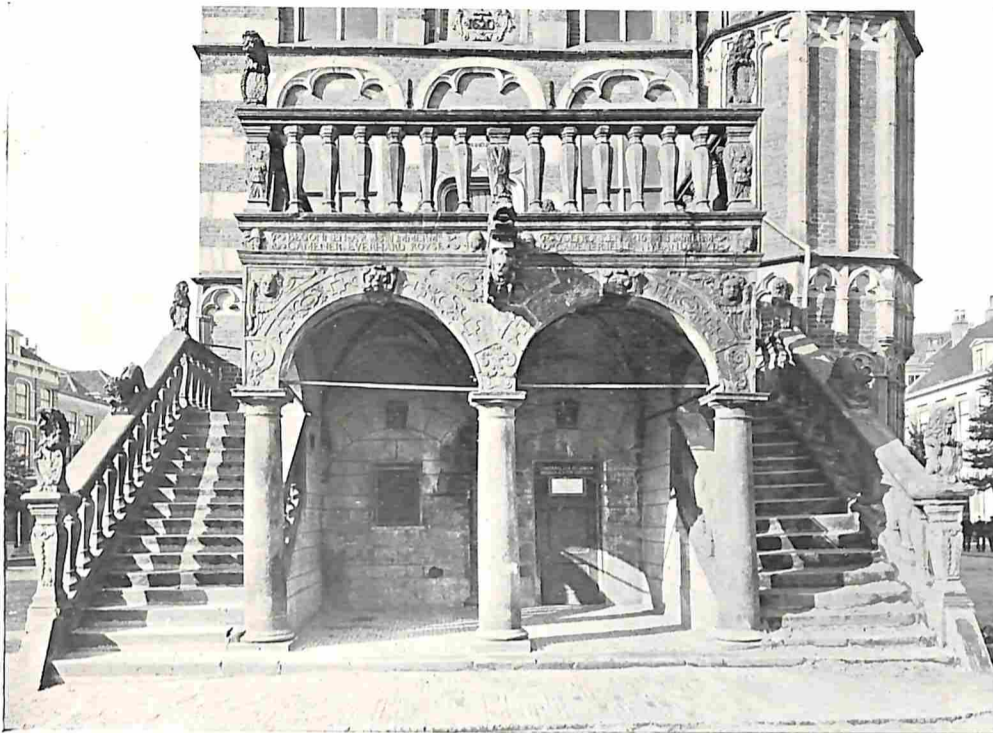

Foto C. Steenbergh.

HET 17DE EEUWSCHE VOORSTUK VAN DE WAAG
TE DEVENTER.

sluit bij de bijen in: gelijktijdig allerlei plichten vervullen. In beide gevallen echter is de heele groep door één geest beziel. ☞ Er doet zich nog een geval voor waarbij 't denkvermogen ontbreekt. Denken wij maar eens aan de gelijktijdige levensverrichtingen die voortdurend in het menselijke lichaam plaats hebben. Als we gezond zijn letten we geen oogenblik op deze verrichtingen, want ze geschieden vanzelf, automatisch zooals wij zeggen; maar eigenlijk werken ze onder toezicht van het natuurlijke onderbewustzijn, dat men met recht den altijd waakzamen „kapitein van het schip” mag noemen. ☞ Bijen hebben veel meer instincten ontvangen dan misschien eenige andere insectenkolonie. Deze diertjes gedragen zich zoo allermerkwaardigst, dat men hier moeilijk iets anders als de vrucht van nadenken kan zien. Wat het instinct bereikt lijkt nog meer op een wonder dan waar het verstand toe voert; het *is* een wonder, en het werkt veel beslist dan het denkend verstand met zijn tastende pogingen ooit zal kunnen. ☞ Nauwelijks heeft een bij haar wickjes gedroogd als ze uit haar cel is gekropen, of ze tigt onmiddellijk aan 't werk, geheel op de hoogte van wat er te doen is, en dat ze dus ook doet. Daarom is het dwaas te meenen, dat 't diertje met een eigen verstand te werk gaat. En toch schijnt men algemeen van oordeel, dat bijen, eer ze gaan zwermen, *verkenners* uitzenden om een geschikte woonplaats te zoeken, die dan, naar men zegt, door het nieuwe volk betrokken wordt. Wie zendt ze? ☞ Was het werkelijk zoo, dat er verkenners werden uitgezonden, dan zou 't een stellig bewijs zijn, dat bijen verstand bezitten, op één lijn met den mensch staan in denken. ☞ Want de bijen zouden elkaar dan vast en zeker den uitslag van haar onderzoek moeten meedeelen, en met het zwermen zouden die verkenners den weg moeten *wijzen* naar de van te voren uitgekozen plek — altijd aangenomen dat het gezichtsvermogen der bij haar in staat stelt de gidsen in 't oog te houden. Zonder persoonlijk verstand moet zooiets onmogelijk wezen. ☞ Wij zijn, en dat is natuurlijk, geneigd het gedrag van een dier uit menselijk oogpunt te beschouwen, zoodat het niet te verwonderen valt als we ons door den schijn laten misleiden. Dit „verkennen” bijv. kan men op een geheel andere wijze verklaren. We merken dat de verkenners druk bezig zijn aan het dak van een huis. Eerst zien we ze op en neer zwerven langs de glooiende dakpannen of leien, klaarblijkelijk op zoek naar een opening, die er al dan niet is; maar in alle geval kost het hun moeite er een te vinden, gevolg van het beperkte gezichtsveld der bij. Het gat in het dak trekt echter niet in de eerste plaats de aandacht der bij, maar het feit, dat er onder het dak een *holte* is. Hoe weten ze dat? ☞ Evenals de waterzoeker ontdekt dat er een bron onder den grond loopt, en de sluipwesp de larve vindt, die in het hout van den boom verscholen zit, heeft de bij een soortgelijke gave om holten op te sporen, terwijl er

aan den buitenkant niets te zien is. ☞ Ik twijfel er geen oogenblik aan, of dit is werkelijk zoo, en me dunkt dat iedereen, die er op dezelfde manier een onderzoek naar instelt, tot dezelfde slotsom zal geraken. ☞ Eerst dien ik echter te zeggen, dat deze „verkenners” volgens mij niet in verband met het zwermen zijn uitgestuurd (ofschoon ze waarschijnlijk tot denzelfden korf behooren), maar slechts insecten zijn, die in hun vlucht naar de weiden toevallig over het huis kwamen, waar ze opgehouden werden door een gewaarwording, die deze insecten op een holte wijst. ☞ Maar als er na een zorgvuldig onderzoek geen toegang is te ontdekken, verlaten de bijen het huis, ofschoon er een paar den weg door de ramen vinden. De bij heeft echter niets aan een opening met de afmetingen van een raamkozijn. Werd er daarentegen een gat in de pannen ontdekt, dan zal dat dak altijd een zeker aantal bijen aantrekken, want die diertjes kunnen het niet laten een opening te onderzoeken, die naar een holte leidt. ☞ Weten we nu, dat bijen geboren en getogen worden in de een of andere holte, er zelfs 't grootste gedeelte van hun bestaan in doorbrengen, dan is het instinct dat hen tot zoo'n onderzoek drijft, heel natuurlijk. ☞ We zullen nu eens overgaan tot een proefneming, die volgens mij voldoende is om aan te toonen, dat bijen de gave hebben om holten te ontdekken, onafhankelijk van 't gezicht. ☞ Laat de natuuronderzoeker eens naar een bosch gaan waar de boomen ver uit elkaar staan. Hier zal hij op een mooien dag vroeg in 't voorjaar allerlei soorten van hommels aantreffen, die na hun winterslaap voor 't eerst weer buiten komen. Het zijn alle wijfjes en alle hebben ze 't zelfde doel: ze zoeken een geschikte holte in den grond om dat jaar de jongen groot te brengen. ☞ De onderzoeker zal, terwijl hij door 't kreupelhout dwaalt, weldra vinden wat hij

Foto C. Steenbergh.

SCHOUW IN DE WAAG TE DEVENTER.

zoekt: een welgedane hommelmel, die bezig is boven den grond rond te kringen. Bij zijn nadering zoemt het insect om hem heen en vliegt dan weg, maar komt onmiddellijk terug om dezelfde bewegingen te herhalen. Ondertusschen is de toeschouwer tegen een boom gaan staan, waar hij roerloos de bij blijft bespieden, die nog maar steeds in kringen vliegt. ☞ Om kort te gaan, de verklaring voor dit eigenaardige gedrag der hommelmel — dat alleen in dit jaargetijde valt waar te nemen — is, dat ze nu als 't ware boven den grond voelt naar een holte, waarin ze haar nest kan bouwen. In negen van de tien gevallen slaagt ze niet — er bestaat geen holte. Dan gaat de hommelmel haar onderzoek ergens anders voortzetten. Een bioloog moet dus geduld hebben. Maar hij komt wel in de gelegenheid; vroeger of later krijgt hij zijn belooning en ziet hoe de hommelmel, nadat ze op de gewone manier heeft rondgekringd, zich op den grond laat vallen en tusschen de dorre bladen en braamranken begint te scharrelen. Hieruit mogen wij besluiten, dat ze een holte „gevoeld” heeft en er nu den ingang van tracht te vinden. Als die holte vlak aan de oppervlakte ligt, baant de hommelmel er zich een weg naar toe; maar bevindt ze zich een eind den grond in en voert er geen muizengang, of een andere weg heen, dan verlaat ze die plaats en gaat weer elders op zoek. In zoo'n geval is 't altijd de moeite waard daar eens met iets scherppuntigs rond te prikken, want de kans bestaat, dat men een holte aantreft. ☞ Zoo'n onderzoek brengt natuurlijk moeite mee en vergt veel van iemands geduld, maar de waarheidszoeker zal er geen berouw van hebben, dat hij den tijd op zoo'n manier heeft doorgebracht. ☞ Indien insecten dezen zin niet bezaten, die hen in staat stelt verborgen holten te ontdekken, zouden bijen en wespen nooit in die wonderlijke plaatsen terecht komen, waar we ze in den nazomer zoo bij zwermen uit zien vliegen.

HOOFDSTUK XXV.

TELAESTHESIE.

☞ Telaesthesie — waarneming van verre — geeft dunkt me niet slechts een verklaring voor het instinct dat dieren in staat stelt hun woonplaats terug te vinden, maar dit is hetzelfde vermogen, (richtingszin) waardoor vogels van allerlei soort op den trek den juisten koers houden naar afgelegen landen, honderden, neen, duizenden mijlen over land en zee. ☞ Geregeld, als 't jaargetijde het wil, reizen miljoenen vogels van het eene vasteland naar het andere heen en weer. Vogels van hetzelfde jaar doen de reis natuurlijk voor 't eerst. Hoe kunnen ze zoo'n tocht volbrengen? De aanhangers van de theorie: „door waarneming en geheugen”, beweren dat de jonge vogels door hun ouders of door andere, die de reis al eerder hebben gedaan, geleid worden. Laten we eens nagaan wat daarvan waar is, en ons eens een geval voorstellen. We nemen de fitis bijvoorbeeld. ☞ De fitis (*Phylloscopus trochilus*) is een heel klein vogeltje, dat niet veel vliegt en toch over een grooten afstand trekt. We nemen dus aan, dat er een familie van die boschzangers een tocht onderneemt van Engeland naar Afrika. Ze beginnen ergens in 't binnenland en moeten eerst den weg naar de kust zoeken, waar ze waar-

schijnlijk andere trekvogels aantreffen, die naar 't Zuiden koersen; daar ze echter slechte vliegers zijn, kunnen ze die andere niet bijhouden en moeten ze 't dus zelf maar zien te bolwerken, dat is te zeggen: ze moeten het stellen, beweert men, met wat de ouders van dien weg van Engeland naar Afrika afweten. Eenmaal op zee verdwijnen de grenzen, raken ze af en toe in den mist, om er nog niet eens van te spreken, dat vogels op den trek gewoonlijk 's nachts vliegen en overdag, of als ze land bereikt hebben, uitrusten. Hoe 't ook zij, als ze zoo vele dagen en nachten getrokken hebben, en wel meer dan duizend mijlen hebben afgelegd, komt de troep eindelijk aan. En deze enkele ervaring moet den jongen vogels geleerd hebben na een half jaar elken kilometer van den terugweg te herkennen; want als 't zoover is, zijn ze al lang uit elkaar geraakt (de meeste, zoo niet alle, mannelijke zangers komen eerder dan de wijfjes aan). ☞ Als dit geval nog niet voldoende is om te bewijzen, dat het de ouderlijke leiding niet is, waardoor de jonge vogels den weg vinden naar vergelegen landen, dan zullen we ons eens tot een trekvogel wenden, die niets van zijn ouders kan leeren: de bekende koekoek. ☞ De koekoek, met zijn havikachtig voorkomen, is een verschoppeling, die door 't geheele gevederde volkje geschuwd wordt. Koekoeksouders laten hun kroost, inplaats van er voor te zorgen en het te onderrichten, bij standvogels (gewoonlijk) achter; deze brengen het dan wel groot, terwijl zij (de ouders) het land een maand of twee vóór hun jongen verlaten, zooals bekend is. En toch slagen deze jonge koekoeken, die niet gezellig leven en die men hier en daar in hun eentje over 't land verspreid kan aantreffen, er in den weg uit het verre Noorden (Noorwegen) naar Afrika te vinden. ☞ Waarneming en geheugen zijn geen verklaring voor dit sterke stukje; — maar telaesthesie, een gave van het onderbewustzijn zegt het met één woord. ☞ Telaesthesie — *waarneming over verren afstand, of vermogen om over de grenzen van tijd en ruimte heen te zien* — is dunkt mij een onderbewust vermogen, dat dieren in hoogen graad bezitten. Door oorzaken, die ik genoemd heb, uit telaesthesie zich, evenals nog andere gaven van het onderbewustzijn, slechts zelden in den mensch.

Er bestaan echter geloofwaardige gevallen van menschen, die in trance of droomtoestand (als het bewustzijn weg is) zeer duidelijk visioenen hebben van personen en plaatsen met de omgeving tot in de kleinste bijzonderheden, die den ziener volmaakt onbekend waren, maar toch later juist zijn gebleken. Ik behoef geen voorbeelden aan te halen, want dat er zulke dingen gebeuren is den meesten menschen wel bekend. Genoeg dus dat telaesthesie een uitgemaakte zaak is; ze brengt ons een heel eind op weg om het mysterie van den richtingszin op te lossen; door haar vinden vogels, andere dieren, menschen zelfs, hun weg naar verre landen.

(Wordt vervolgd).

Foto C. Steenbergh.

POORTJE VAN HET STADHUIS TE HOORN.